

Emprats, V. Prats i

EMPUI. *Corral d'Empui*, partida del terme de Carregue (Pallars Sobirà) (xxxvi, 172.2).

HOMÒNIM. *Ca(sa) d'Empui* (JCor.), en el llogaret de Baiasca (Pallars Sobirà) (xxxvii, 55.13).

Format amb *pui* la forma dialectal pallaresa = cat. *puig*. Vegeu-ne encara d'altres, infra, en la inicial *En-*

EMPÚRIES i EMPORDÀ

NOM I PRON. MOD.: *empúriās* continuà essent el nom d'un poblet i amb església i parròquia: la gent popular d'allí en continuà dient fins als nostres dies *empúriās*; per als de fora, *Empúries* són les excavacions, i *Sant Martí d'Empúries*, el poblet: així digueren a Casac. a. 1920, a l'Escala i l'Armentera. Jo també ho havia sentit així a Figueres, Torroella de Fluvià i St. Pere Pescador, 1911 i ss., i en les enquestes a tots els pobles circumdants en l'any 1958, en particular a l'Escala (xxii, 155.13, 155.14, 157.22); només un inf. de Viladamat digué *empuriās* (xxii, 148.31) (sense el «santa») senyal indirecte que darrerament l'ombra de la ciutat Antiga i les seves excavacions va deixant colgada la tradició de la humil població i la seva església.

Sobre l'ortografia moderna del nom, reproduïm l'informe emès per l'*Onomasticon Cataloniae*, amb data 29-IV-1973, a instància de l'Ajuntament de Castelló d'Empúries. «En el llatí de la baixa època EMPÓRION fou reemplaçat per l'antic plural EMPÓRIA, i després EMPÓRIAS. Del llatí tardà EMPÓRIAS resultà el nostre *Empúries* segons una evolució regular catalana. La grafia correcta i l'única antiga i tradicional, ha estat, en tots temps, *Empúries*; alguna vegada certs forasters han usat *Emporias* o *Empurias*, llatinitzant-ho en part, però això ha estat sempre incomparablement més rar. La grafia *Ampurias* amb A inicial és una veritable falta d'ortografia que fou sempre molt rara, fins al S. XIX, i solament en aquesta data tan moderna fou adoptada oficialment per certs organismes oficials».

És l'única grafia que usen el gran cronista Jeroni Pujades, empordanès eminent, *Empúries* any 1606, i any 1610, en el seu *Diari* (p.p. J. M. Cases Homs), folis 9v i 132 del ms. autògraf (pp. 223 etc. de la conscienciosa ed. de J. M. Casas Homs). Igualment el corresponsal figuerenc de Pujades S. L. G. Casamitjana, dues vegades, p. 223 de la dita edició.

Reprèn l'informe: «Els bons escriptors i erudits, i els catalans cultes en general, escriviren *Empúries* amb E- fins temps ben moderns. L'Institut d'Estudis Catalans ho ortografià sempre així. I l'any 1933 fixà *Empúries* i *Castelló d'Empúries* com a grafia oficial, adoptada naturalment per la Generalitat; el seu exemple fou seguit aleshores per totes les corporacions cultes. És incomprensible per què, més tard, alguns, incloent-hi certs organismes oficials, han tornat endarrerere. Acabarem manifestant l'opinió que *Ampurias* s'hauria de mirar com una grossera falta d'ortografia, explicable solament en persones estranyament incultes, que convé abolir i eliminar com més aviat

millor, com a indecorosa per al nostre país i la nostra cultura».¹

MENCIONS MEDIEVALS. 816: *Impurias* civitas (*Cat. Car.* II, 356, 9,421); i amb referència al poble de St. Martí: *Impurias* (ib., 121.4). En monedes de Lluís el Piadós, 814-84, i de Carles el Calb (840-874): *Impurias* (Heiss, *Hisp. Christianae* II, lám. 87); 842: «basilica Sti. Martini confessoris sita --- infra muros *Empurias* civitate» (Villan., *Vi. Lit.* xxii, 224); 843: «cum resideret vir inluster Adalaricus comes una cum --- Gondemaro Gerund. episcopo --- et iudices sedebant in *Impurias* civitate, in mallo publico --- Adal. Comite dixit teloneo quod Imper. Lodovicus cessit de isto comit. *Impuritano* --- ad sedem Gerundensem ---» (*MarcaH.* Col. 779.11); 1002: «in civitate *Empurias* omnia quantum ibi ipsa sedes habet cum ipso censu de ipso mari» butlla a favor de la Seu de Girona (*Esp. Sagr.* xliii, 420); 1019, 1226, 1245: *Impurius -uriae* (Villan., *Vi. Lit.* xliii, 314; *Esp. Sagr.* xliii, 264, 272). En català. 1385: *Empuries* (*Esp. Sagr.* xlv, 249). Més en *Alsius, Nomencl.*, 96-98.

ANTIGUITAT: *Ἐμπορίον* la primera notícia de la seva fundació ens la dóna Skylax: fou obra dels grecs focuus massaliotes (*Fontes Hisp. Ant.* II, 67). Ho confirma Stephanos Byzantios: «*Ἐμπορίον, πόλις Κελτικῆ, κτίσμα Μασσαλιωτῶν*» (ed. Meineke, 1849, 2a. ed. 1958, 270.15) [*κελτικῆ* 'gàlica' s'explica perquè ja és arran del Cap de Creus, on els grecs creien situat el límit entre Ibèria i Gàl·lia]. Ell ens dóna també l'adjectiu ètnic *Ἐμποριτῆς*; el qual figura també, amb desinència de genitiu pl., *ΕΜΠΟΡΙΤΩΝ* ('moneda dels d'*Ἐμπορίον*' (Pujol Camps, *Rev. de Gerona* II, 126, lám. 126) en una dracma batuda a. 279 a.C.

Poseidónios, dada transmesa per Estrabó, diu que la colònia grega fou fundada en una illa, la de St. Martí d'Empúries: aquí fou la ciutat vella *παλαιὰ πόλις* (Estrabó III, 48); aviat s'hagué de traslladar a terra ferma, separant-la de la ciutat aborigen *Ἰνδική* (potser *Ontikesken* adj., en lletra ibèrica): separades per una muralla (Sallusti, *Hist.* III, 6) car els nostres no es fiaven dels grecs (Livi xxxiv, 9): *πολύτροποι* 'els dels molts i subtils embulls' (com els anomenava Homer mateix); en resulta, doncs, una *διπολις* 'la ciutat doble'. Polibi ja marca a *Ἐμπορίον* el límit Nord d'Ibèria, comptant la distància des de *Cartago Nova* (III, 39.7).

A *Ἐμπορίον* desembarca Gnaeus Scipió l'a. 218, per tal de deturar l'avenç d'Anníbal (Polibi III, 76.1); a *Emporium* diu T. Livi (xxi, 60); després hi desembarca Escipió l'Àfrica, l'a. 210, encetant allí la conquesta d'Hispania, per tal de fer-ne una muralla de Roma contra la «fe púnica»; ho redobla Marcus Porcius Cató, desembarcant l'a. 195 amb el seu navili en el *Portus Pyrenaei* (Cadaqués?, Cotlliure?) i d'allí a *Emporium*, l'a. 195 (T. Livi xxxiv, 8). En fi Cèsar, després de la seva victòria a la batalla de Munda, funda *Emporium* la ciutat romana. Llavors, ja bastant de pressa, la ciutat romana absorbeix l'aborigen i en fi la grega.